

КУЗНЄЦОВА О.С.

студентка 1-го курсу екологічного факультету Житомирського національного агроекологічного університету

ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО І ПРИВАТНОГО ПРАВА

Як відомо, проблема розмежування публічного і приватного права існує у правовій науці вже більше двох тисячоліть, від часів Римської імперії. Але чітку межу досі між ними провести складно, що обумовлено дедалі більшим ускладненням суспільних відносин, зокрема й через взаємопроникнення відносин, між особами, що регулюються суміжними галузями права.

Проблема поділу права на приватне та публічне стала в Україні настільки актуальною, що до її обговорення долучаються нині представники різних ділянок як теоретичної, так і практичної юриспруденції. Такий інтерес до «приватно-публічної» тематики зумовлюється тим, що вітчизняне правознавство поступово вивільняється від ідеологічних штампів радянської доби, до яких належало, зокрема, повне невизнання приватного права в умовах соціалізму. Значущість цієї проблеми посилюється і її комплексним (міжгалузевим) характером. Звідси — численна кількість наукових робіт, в яких під різними кутами зору висвітлюються різні аспекти дихотомічного поділу права.

Можна сказати, що в системі права є норми, регулюючі загальнозначущі, публічні інтереси держави і суспільства, і норми, що виражають інтереси приватних осіб. Якщо виникнення правовідносин і захист суб'єктивних прав в приватному праві здійснюється лише за ініціативою самих суб'єктів, то в публічному праві - імперативно, на підставі розпоряджень закону.

Серед учених, які займалися дослідженням даної проблеми, можна назвати такі імена як: Ю. Гамбаров, В. Попондопуло, М. Сибільов, В. Хвостов, Ч. Азімов, С. Алексеев, С. Полєніна, Ю. Тихомиров та ін.

Згадана проблематика не відноситься до новітніх процесів, адже ще давньоримський юрист Ульпіан зазначав, що вивчення права розпадається на дві частини: публічне і приватне (право). Публічне право, яке (відноситься) до становища римської держави, приватне, яке (відноситься) до користі приватних осіб [1, с. 157].

Та перш ніж обмірковувати зазначену проблему, видається доречним звернути увагу на такий її аспект: якщо право приватне і право публічне справді становлять явища, котрі, у певному сенсі, є протилежними, то вони, як і будь-які «протилежності», у своєму співіснуванні не можуть не утворювати й певну цілісність, не можуть не мати якихось однакових, «наскрізних» властивостей.

Багато хто вважає, що чіткого кордону між публічним і приватним правом немає і бути не може; вони мислими лише як два полюси, до яких більшою чи меншою мірою тяжіють норми тієї чи іншої галузі права.

Приватне право розглядається як носій правового прогресу, галузь, що захищає основні цінності цивілізованого суспільства – свободу і приватну власність, до чого тогочасне радянське суспільство виявилось неготовим.

Але після появи праць С.С. Алексєєва, В.С. Нерсєсянца, П.М. Рабиновича, Ю.А. Тихомирова, З.М. Черніловського та інших авторів, присвячених цій проблемі окреслюються більш зважені підходи до оцінки цих галузей, а відтак публічне та приватне право розглядаються як дві рівнозначні й однаково важливі складові частини загального феномену права [4, с. 3].

У юридичній літературі простежуємо різні підходи до розмежування приватного і публічного права.

Професор Ф.В. Тарановський цілком обґрунтовано вбачав розмежування публічного і приватного права у відмінності суб'єктів, оскільки публічними правовідносинами він визнавав тільки ті, у яких бере участь орган держави і використовує свої публічно-владні повноваження [2, с. 10].

В. Кобалєвський та О. Євтихєв, вважали, що незалежно від того, у які суспільні відносини вступають суб'єкти публічного права (органи держави), це перетворює ці відносини на публічні. Підтримка цієї позиції означатиме, що в разі здійснення державним органом закупівлі меблів, канцелярських знарядь тощо, ці відносини визнаватимуться публічними і до них застосовуватимуться принципи публічного права [2, с. 10].

Різні аспекти співвідношення приватного і публічного права були розглянуті М.М. Агарковим. На його думку, публічне право це сфера влади і підпорядкування, приватне — сфера свободи і приватної ініціативи. Виходячи з цього, у всіх правовідносинах, де однією із сторін виступає держава, ми маємо справу з публічним правом [3, с. 404].

Значна кількість вчених вже досліджувала цю проблему, створюючи все нові і нові теорії. Ми проаналізуємо найпоширеніші теорії, а саме теорію інтересу Ієринґа, санкції Дюґі, формальна теорія Тона.

У другій половині XIX ст., коли Рудольф фон Ієринг запровадив поняття «інтерес», а метою права проголосив захист інтересів, різницю між публічним і приватним правом почали розуміти, як різницю в інтересах, що їх захищає перше та друге. Приватне право, на думку дослідників, захищає інтереси окремих осіб, а публічне право – інтереси держави, загальні, суспільні інтереси. Недолік цієї концепції полягає у тому, що, зважаючи на складність розвинених суспільних відносин, інтереси держави і окремих осіб перебувають у постійному взаємозв'язку, оскільки вони співвідносяться, як частина і ціле. Тому, цю теорію не слід використовувати безпосередньо при визначенні меж публічного і приватного права.

Друга теорія, розроблена відомим французьким юристом Леоном Дюгі, який розрізняв публічне і приватне право за наявністю санкцій в публічному праві, і відсутністю їх у приватному. Проте з розвитком права ця теорія втратила актуальність, оскільки нині кожна особа має право вимагати компенсації за рахунок держави матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади. Зважаючи на неактуальність цієї теорії, вона не може бути використана при розмежуванні публічного і приватного права.

Згідно з наступною теорією приватноправовими відносинами є відносини, що є предметом розгляду цивільних судів, а публічно-правовими – відносини, що є предметом розгляду судів адміністративної юрисдикції. Хоча ця теорія є недосконалою в тому, що вона не дає чіткої системи ознак, які дозволяють розмежувати приватні правовідносини та публічні, на думку автора, вона є корисною при визначенні меж приватного і публічного права.

На думку В.В. Майнаровича, можна провести межу між приватним і публічним правом України, взявши до уваги формальну теорію Тона та проаналізувавши деякі нормативно-правові акти українського законодавства. Оскільки найбільш яскравим прикладом публічного права є адміністративне право, то, на думку автора, варто дослідити адміністративне законодавство. Зокрема, автор дослідив Кодекс адміністративного судочинства від 06.07.2005 р., який в п.1 ст. 3 надає визначення справи адміністративної юрисдикції, якою є «переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, у якому хоча б однією зі сторін є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства...» [5, с. 125].

Таким чином, підсумовуючи зазначене, ми дійшли висновку, що публічними правовідносинами можна вважати ті правовідносини, одним із суб'єктів яких є орган, що представляє інтереси держави, а приватними правовідносинами – правовідносини, що стосуються виключно інтересів окремих приватних осіб. Отже, проблема розмежування і співвідношення публічного і приватного права залишається однією з найбільш актуальних у юридичній науці на сучасному етапі.

Список використаних джерел:

1. Дигесты Юстиниана. Избранные фрагменты / Пер. и примеч. М.С. Перетерского; Отв. ред. Е.А. Скрипилев. – М.: Наука, 1986. – 250с.
2. Проблема розмежування публічного і приватного права у правовій думці України XIX - початку XX ст.: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / О.А. Банчук ; Ін-т законодавства Верх. Ради України. – К., 2007. – 20 с.
3. Терия государства и права: курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – М., 2001. – 776 с.
4. Харитонов О.І. Дихтомія «Публічне право – приватне право» / Є.О.Харитонов, О.І.Харитонova // Університетські наукові записки. – 2005. – №3(15). – С.1-6
5. Харитонов О.Є. Цивільне право України. – О., 2011. – 350с.